

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ημερίδα του ΣΔΕΕ – Μέγαρο Μουσικής 16.05.2012

Κοραλία Παυλάκη

Ασκούμενη Δικηγόρος, ΔΡΥΛΛΕΡΑΚΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Κυρίες και κύριοι καλησπέρα. Θεωρώ ιδιαίτερη τιμή την ευκαιρία που μου δίνεται να μιλήσω σήμερα ενώπιόν σας για τα οράματα και τις ανησυχίες ενός εκκολαπτόμενου νομικού και αισθάνομαι βαρύ το φορτίο της απόδοσής τους με το κατάλληλο χρώμα. Θα προσπαθήσω ωστόσο να το κάνω. Θέμα της παρούσας εισήγησης αποτελεί το όραμα και η προσπάθεια των νέων νομικών για ένταξη στον επαγγελματικό βίο. Πρόκειται για μια διαδικασία δημιουργική που προϋποθέτει ωστόσο την υπέρβαση σημαντικών εμποδίων. Με αφορμή την προσωπική μου εμπειρία, αλλά και αντιπροσωπεύοντας ένα μεγάλο αριθμό νέων που τώρα αποφοιτούν από τη νομική σχολή θα ήθελα να σας μιλήσω για τα όνειρα, τις επιδιώξεις, αλλά και τις αντικειμενικές δυνατότητες και επιλογές και τα διλήμματα με τα οποία βρίσκονται αντιμέτωποι οι νέοι νομικοί.

Με βάση την ύπαρξη ή απουσία επαγγελματικών κατευθύνσεων, μεταξύ των φοιτητών της νομικής σχολής διακρίνουμε αφενός όσους – λόγω των κλίσεων και ενδιαφερόντων τους ή των επιρροών από το περιβάλλον τους – έχουν εξαρχής ένα σαφή επαγγελματικό προσανατολισμό· κατά δεύτερον, όσους ξεκίνησαν την ακαδημαϊκή και εν συνεχεία την επαγγελματική τους πορεία χωρίς σαφείς αναφορές και τέλος όσους εγκλωβίστηκαν σε μία ακαδημαϊκή πορεία που επέλεξαν λόγω πιέσεων που δέχτηκαν ή λόγω απουσίας άλλων επιλογών. Η ανάπτυξη που ακολουθεί επικεντρώνεται κατα κύριο λόγο στη δεύτερη κατηγορία αποφοίτων νομικών σπουδών, στην οποία θεωρώ πως ανήκω και η ίδια, χωρίς βέβαια να αγνοεί και την τρίτη κατηγορία. Οι νέοι τελειόφοιτοι, οι οποίοι ξεκίνησαν τις σπουδές τους χωρίς να έχουν επιλέξει εξαρχής μία σαφή επαγγελματική κατεύθυνση, αγαπούν ωστόσο τη νομική επιστήμη και επιθυμούν την επαγγελματική ενασχόληση με το γνωστικό της αντικείμενο, βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα διττό προβληματισμό που συνίσταται τόσο στην επιλογή του επαγγέλματος που θα ακολουθήσουν, όσο και στην επιλογή του συγκεκριμένου κλάδου δικαίου τον οποίο επιθυμούν να υπηρετήσουν.

Οι νομικές σπουδές παρέχουν ένα εκπληκτικό εύρος επιλογών για επαγγελματική σταδιοδρομία. Το πτυχίο της νομικής αποτελεί για όλους μας πολλαπλό εισιτήριο που ανοίγει πολλούς εναλλακτικούς δρόμους. Οι πτυχιούχοι των νομικών σπουδών μπορούν να

απασχοληθούν ως ελεύθεροι επαγγελματίες, δικηγόροι ή ως νομικοί σύμβουλοι σε οργανισμούς, τράπεζες και επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Κατόπιν εισαγωγικού διαγωνισμού και φοίτησης στην εθνική σχολή δικαστών, νέοι νομικοί εισέρχονται στο δικαστικό και εισαγγελικό κλάδο. Επιπλέον, οι νομικές σπουδές επιτρέπουν την πρόσβαση στην άσκηση του συμβολαιογραφικού λειτουργήματος, καθώς και σε υπηρεσίες ή επιτροπές του δημοσίου, στη σχολή δημόσιας διοίκησης και σε οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο απόφοιτος της νομικής σχολής μπορεί επίσης να επιδιώξει την ένταξή του στους κόλπους του διπλωματικού σώματος, ενώ η απόκτηση διδακτορικού τίτλου ανοίγει τις πόρτες και για πανεπιστημιακή καριέρα.

Πέρα από την πολλαπλότητα των δυνατοτήτων για επαγγελματική σταδιοδρομία, η νομική είναι μια επιστήμη με ευρύτατο γνωστικό αντικείμενο. Η νομική σχολή αναλαμβάνει την εισαγωγή του φοιτητή σε όλους τους κλάδους του δικαίου, είτε πρόκειται για το δημόσιο είτε για το ιδιωτικό ή ποινικό δίκαιο, θέτοντας ως στόχο όχι την εξειδίκευση, αλλά την καλλιέργεια νομικής σκέψης. Καθίσταται επομένως εναργές ότι ο πτυχιούχος της νομικής βρίσκεται αντιμέτωπος με μία πληθώρα δυνατοτήτων εξειδίκευσης και εργασίας. Με βάση την ατομική προσπάθεια και αναζήτηση των κλίσεων και των ταλέντων, αλλά και αντικειμενικά κριτήρια όπως οι συνθήκες και ανάγκες της αγοράς εργασίας οι νέοι νομικοί καταλήγουν σε συγκεκριμένες επαγγελματικές επιλογές, αλλά και σε μεταπτυχιακές σπουδές προορισμένες να τις εξυπηρετήσουν. Η μετάβαση από το φοιτητικό στον επαγγελματικό βίο συνιστά μια προσπάθεια αυτοπροσδιορισμού, ένταξης σε ένα εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον, αναζήτησης και υλοποίησης οραμάτων.

Βασικό όραμα του εκκολαπτόμενου νομικού αποτελεί η επίτευξη της επαγγελματικής επιτυχίας, ως επιβεβαίωση της προσωπικής αξίας, ως δίκαιη ανταμοιβή των προσπαθειών, αλλά και ως μέσο για την αποδοχή από το περιβάλλον και τον κοινωνικό του περίγυρο. Τα οράματα ενός νομικού δεν εξαντλούνται ωστόσο στην επαγγελματική και οικονομική εξασφάλιση και αναγνώριση της αξίας του. Η προσέγγιση της νομικής γνώσης έχει γι' αυτόν αυτοτελή αξία. Η κατάκτηση του πολυδαίδαλου γνωστικού αντικειμένου της νομικής αποτελεί για το μελετητή παραγωγική και δημιουργική διαδικασία που προσφέρει γνήσια συγκίνηση. Από την άλλη πλευρά, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι όραμα ενός νομικού είναι να προασπίζεται το δίκαιο. Η δικαιοσύνη είναι κατά τον Αριστοτέλη η σημαντικότερη αρετή, εκείνη που περικλείει όλες τις άλλες.

Στα παραπάνω έρχεται να προστεθεί το αίτημα για εξέλιξη, διόρθωση της κοινωνικής παθογένειας και πρόοδο, το οποίο είναι εγγενές στη νεανική φύση και το οποίο γίνεται εντονότερο σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και αξιακής κρίσης, όπως αυτή την οποία διέρχεται η χώρα μας. Η νομική επιστήμη δεν είναι βεβαίως άσχετη με την κοινωνική μεταβολή, καθότι η ορθή εφαρμογή των κανόνων δικαίου και η αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί μοχλό για την κοινωνική εξυγίανση. Σε μία κρίσιμη για την Ελλάδα περίοδο επιβάλλεται μια βαθιά αναμόρφωση των θεσμών. Αναμόρφωση προορισμένη να εξυπηρετήσει την αξιοκρατία, τη διαφάνεια, αλλά και μια αποτελεσματικότερη διοίκηση απαλλαγμένη από τις πελατειακές και ανορθολογικές βάσεις στις οποίες έχει στηριχθεί η σχέση κράτους-πολίτη. Οι νέοι νομικοί διαθέτουν το επιστημονικό υπόβαθρο για να συμβάλλουν στις αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στην απρόσκοπτη εφαρμογή των αξιών που συνθέτουν το κράτος δικαίου.

Σ' αυτό το δύσκολο, αλλά και δημιουργικό έργο του αυτοπροσδιορισμού, της οργάνωσης της προσωπικότητας, της επαγγελματικής επιλογής και προσπάθειας για εκπλήρωση προσδοκιών και ονείρων θα ήθελα να συνεισφέρω μία πρόταση ορμώμενη από την προσωπική μου εμπειρία. Το ελληνικό πανεπιστήμιο παρουσιάζει ένα ακαδημαϊκά άρτιο έργο, υποφέρει ωστόσο λόγω εγγενών αδυναμιών και εξωτερικών παραγόντων όπως είναι οι συχνές διακοπές στην πανεπιστημιακή διδασκαλία. Ακολουθώς, η νομική σχολή αποκομμένη από τον κόσμο της εργασίας φέρνει τους αποφοίτους της αντιμέτωπους με μεγάλη αμηχανία και αδυναμία προσανατολισμού. Αυτό που θα ήθελα να προτείνω στους νέους, φοιτητές ακόμη της νομικής σχολής είναι να επιδιώξουν την ένταξή τους στην πρακτική ενασχόληση με το επάγγελμα τους ήδη πριν την ολοκλήρωση των σπουδών τους, κάτι το οποίο επεδίωξα και πραγματοποίησα και εγώ ως φοιτήτρια. Η προπτυχιακή κατάρτιση εντός του νομικού επαγγελματικού περιβάλλοντος συντείνει στην αποκάλυψη των ιδιαιτέρων κλίσεων και ταλέντων του νέου και στη συνειδητοποίηση των προοπτικών των επιλογών του. Προσφέρει δε κατευθύνσεις τόσο ως προς την επιλογή επαγγέλματος, όσο και ως προς την εξειδίκευση σε συγκεκριμένο νομικό κλάδο. Η ένταξη του εκκολαπτόμενου νομικού από πολύ νωρίς σε ένα εργασιακό περιβάλλον, όχι μόνο δεν αποσπά την προσοχή του από τις πανεπιστημιακές σπουδές, αλλά αντιθέτως εντείνει τη συγκέντρωσή του διεγείροντας την περιέργεια και καλλιεργώντας το νομικό του αισθητήριο. Αλλά και η ακαδημαϊκή μελέτη καθίσταται ελκυστικότερη. Η επιστημονική προσέγγιση του δικαίου προϋποθέτει την εξοικείωση με ένα μεγάλο όγκο γνώσεων, εννοιών και πληροφοριών,

τις οποίες ο φοιτητής καλείται συχνά να αποστηθίσει. Πρόκειται για ένα έργο που καθίσταται δυσχερέστερο λόγω της άγνοιας της λειτουργίας τους στη νομική πρακτική. Αυτό το χάσμα μεταξύ θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης της νομικής επιστήμης καλύπτει η κατάρτιση εντός του εργασιακού νομικού περιβάλλοντος. Πρόκειται άλλωστε για μια πρακτική ευρύτερα διαδεδομένη σε χώρες του εξωτερικού όπως η Γαλλία.

Τη μετάβαση από τη φοιτητική στην εργασιακή ζωή συνοδεύουν όχι μόνο όνειρα, αλλά και πολλαπλές ανησυχίες. Η πορεία προς την ακαδημαϊκή και επαγγελματική ολοκλήρωση δεν είναι εύκολη υπόθεση. Στην Ελλάδα παρατηρείται μία αδικαιολόγητη υπερπληθώρα επαγγελματιών στο δικηγορικό κλάδο που κατατάσσει τη χώρα μας στις πρώτες παγκοσμίως ως προς την αναλογία τους με τον πληθυσμό. Σύμφωνα με στοιχεία του 2008 του δικηγορικού συλλόγου Αθηνών κάθε χρόνο εισέρχονται στο δικηγορικό επάγγελμα 1200 και αποχωρούν 400 νομικοί. Στην Αθήνα ένας δικηγόρος αντιστοιχεί προς 213 κατοίκους ενώ 2000 απόφοιτοι νομικών σπουδών ασχολούνται με άλλα επαγγέλματα. Οι απαιτητικές συνθήκες εργασίας αποτελούν ένα ακόμα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι νέοι νομικοί. Σε μία περίοδο οικονομικής δυσπραγίας καλλιεργείται προοδευτικά στη χώρα μας ένα κλίμα ανασφάλειας, πεσιμισμού και ηττοπάθειας ως προς τη δυνατότητα εκπλήρωσης οραμάτων και ονείρων. Στον αντίποδα βέβαια όλων αυτών βρίσκεται η όρεξη για δουλειά και το νεανικό σφρύγος.

Κατά την προσωπική μου άποψη τη διέξοδο στα παραπάνω προβλήματα θα μπορούσε να προσφέρει μια διαφορετική προσέγγιση του νομικού λειτουργήματος. Κρίνεται σήμερα απαραίτητος ο πρακτικός προσανατολισμός των νομικών σπουδών. Επίσης, χρειαζόμαστε σήμερα νομικούς με εξειδικευμένες γνώσεις σ' όλους τους τομείς της οικονομίας, της επιστήμης και της τεχνολογίας. Η ανθρώπινη δραστηριότητα ρυθμίζεται συλλήβδην από κανόνες δικαίου. Αυτοί που εμπλέκονται στη σύνταξη και εφαρμογή των νόμων θα είναι περισσότερο ολοκληρωμένοι εάν πέραν των νομικών τους γνώσεων διαθέτουν και εξειδικευμένες γνώσεις ως προς το αντικείμενο της νομικής ρύθμισης. Χρειαζόμαστε σήμερα νομικούς οικονομολόγους, νομικούς γεωλόγους, νομικούς επιστήμονες υγείας και ούτω καθεξής. Στις δύσκολες συνθήκες για επαγγελματική αποκατάσταση νομικοί που θα διαθέτουν ένα από τα παραπάνω εφόδια θα μπορούν να επιβιώσουν καλύτερα στη χώρα μας και να την εκπροσωπήσουν αποτελεσματικότερα στα διεθνή *fora*.

Παρά τις δυσκολίες, η νομική επιστήμη προσφέρει πολλαπλές εναλλακτικές για επαγγελματική αποκατάσταση και υλοποίηση στόχων στο νέο που γνωρίζει τις προσωπικές και αντικειμενικές του δυνατότητες. Αυτή η διαδικασία αυτοπροσανατολισμού και επιδίωξης στόχων αποτελεί κατά τη γνώμη μου όχι στιγμιαία επιλογή αλλά διαρκή προοδευτική διαδικασία που εξελίσσεται σταδιακά και όπως σταδιακά διαμορφώνεται και η ανθρώπινη ζωή. Κάθε προσπάθεια και επιλογή, κάθε ακαδημαϊκή και επαγγελματική επιτυχία δεν αποτελεί παρά ένα βήμα προς την επόμενη. Ευχαριστώ πολύ.